

(başlanğıcı ötən sayımızda)

Əgər sən elmə ən böyük zövq kimi dəyər verirsənsə, o zaman öyrəndiyin hər yeni bilgi ruhuna rahatlıq və əminlik gətirəcək. Unutma, təzə öyrəndiyin hər kəşf, sənənin bilik dairəni genişləndirəcək və sənəndə onun arıncı daha yenisini öyrənmək üçün yeni arzunu, istəki yaranacaq. Belə olduqda, gördüyünü, hiss etdiyini ağılına daha tez qəbul edəcək və bunları beyninə yazacaq.

Yox, əgər dini könlün başqa yerdə olsa, elmi-biliyi var-dövlət yığmaq üçün öyrənsən, o zaman sənənin biliklərə olan münasibətin, ögey ananın uşağına olan münasibətinə bənzəyəcək. Əgər sən elmə canı-dildən könlü versən, o zaman, elm öz qapılarını sənənin qarşısında açacaq. Yarımçıq məşğul olsan, o qapı yarımçıq açılacaq.

İkincisi, elmi həqiqəti anlamaq üçün öyrənmək lazımdır. İnadkarlıqla kimlərsə boş-boş mübahisələr etməyə elm öyrənilib, özünün nədəsə doğru olduğunu göstərmək də düzgün deyil. Müəyyən çərçivədə ağıllı müzakirə və bəhslər insanın inamını möhkəmlədir, əminliyi- ni artırır. Müzakirələrin ucundan tutub ucuzluğa getdikdə, bu insanın ovqatını pozur. Onun sə-bəbi budur ki, hər hansı bir inadcıl adamı haqlı çıxarmaq üçün çox da mübahisə etmək fayda verməz, çünki o özünü daha qüdrətli göstərmək üçün inad edir, elmini göstərmək üçün yox. Belə mübahisələr bəzən arada düşmənçilik və həsəd yaradır. Və beləliklə də, insanı öz məqsədindən yayındırır. Bu cür anlamsız rəqəbat firildəqçı, aravuran insanlarda olur.

“Yüz kişini doğru yoldan sapıtıran bir kişi, yüz doğru yolda olmayanın içərisindən birini doğru yola çəkən kişiye qurban olsun”.

Bəhs özü də elmin bir yoludur, lakin bəhsin içərisində əsə-biləşmək olmaz. Əgər hirsələ-nə-cəksənsə, bu sənənin səmimiyyətini, ləyaqətini yerə endirəcək.

Üçüncüsü, əgər sən öz həqiqətini tapmırsansa, o zaman, fikrindən dönmə, həttə başının üstün-də ölüm qorxusu belə olarsa, fikrində qal. Əgər öz biliyinə özün əmin deyilsənsə, elə düşünmə ki, sənənin elmin kiməsə fayda gətirə bilər, başqasından da onun tanınmasını, qəbul olunmasını gözləmə.

Dördüncüsü, elmi və savadı artırmağın dörd üsulu var. Onun biri mülahizə etmək, ikincisi sağlam mülahizə etmək. Bu iki üsul daim bir-biri ilə hamahəng olmalıdır. Bu cəhətləri özündə yetkinləşdirmənsən, elmin dərinliklərinə enməyəcəksən.

Beşinci cəhət haqqında isə “on doqquzun- cu söz”də danışılır. Orada yazmışam ki, ağıllı dörd şeydən ziyən çəkər. Bunların içərisində məsuliyyətsizlik deyən bir şey də var. Zinhar, canım, salamat. Çünki əvvəla, can Yaradandır, ikincisi xalqın, üçüncüsü dövlətin, dördüncüsü ibretin, beşinci ağılın, ədəbin. Bax, o məsuliyyətsizlik bunların hamısının düşmənidir.

Altıncısı, elmi, ağıllı saxlayan bir əza var. O əza pozulmasın. Əgər həsəd aparsan, paxilliq etsən, yüngülbeyin olsan, öteri həvəslərə baş vursan, öz gələcəyin dəndiği boş nitqlərə inansan, öz xasiyyətindəki sərtliyi itirəcəksən. Qarşına qoyduğun məqsədə çatmaq üçün öz üzərinə düşən borcu yerinə yetirməlisən, insan gərəklərini hədəm xəyal olmasın, verdiyi sözü tutsun, fikirlərinin açıqlığına və təmizliyinə riayət etsin.

Hər şey vicdana və dərrakəyə güvənəməlidir.

1895

Otuz üçüncü söz

Əgər varlı ölmaq istəyirsənsə sənət öyrən. Var dövlət get-gedə tükənir, sənət isə tükənmir. Kim ki, öz əlinin zəhmətini halallıqla satır, beləsinə el içərisində övlıya kimi baxırlar. Lakin, Tanrının əlinə sənət verdiyi bəndələrinin də özünəməxsus xəstəlikləri olur.

Əvvəla, belə ustalar çox zaman başqa ustaların təcrübəsini

hər şeyin yaxsısını düzəltsin, əlində-ovcunda nə varsa yığıb ona versin. Sonra da bir-birini aldadırlar, borc alıb, borc qaytar-mırlar. Bununla da əsl sifətlərini üzə çıxarırlar. Davaları başlayır, düşmən olurlar. Niyə belə olur? Çünki qazaxın bu xislətdə olan adamları özləri aldatmağı və aldanmağı sevirlər.

1895

Otuz dördüncü söz

Ölümün hər kəsin qapısını döydüyünü bilirlik. Ölüm heç ki-

ta keçirsələr, inanın ki, onlar heç zaman qəmin-qüssənin nə olduğunu bilməzlər. Əgər bu adamlar belə fikirləşib – Tanrının varlığına şübhə ilə yanaşırsa, onları nə ilə inandırmaq olar? Onalara müsəlman deyib, imanı var deyib, arxalanmaq olarmı?

İstər bu dünyada, istər o biri dünyada əzab çəkmək istəməyən adamın ürəyində iki sevinc, iki həzz, iki qorxu, iki iztirab birdən ola bilməz. Bu hissini hamısının birdən olmağı mümkün deyil. Belə olduqda, unutmayın, kimin ki, könlündə dünyanın həzzi və dün-

aparmaq, birini-digəri ilə dalaşdırmaq... – bax, bunların nə adı vardır?!

Diləyi Yaradandan deyil, bəndədən diləmək, “öz alın tərimlə qazandıgım zəhmətimin bəhrəsini ver!” deməkdənsə, “filankəsin malını mənə ver!” demək Tanrıya edilən diləkdirmi? Tanrıdan kimin üçünse fəlakət diləməsinin layiqi varmı? İki ağız sözü bir cümlə edib danışmağa nə ağıllı, nə düşüncəsi olmayan, elmi və savadı olmayan birisinin özümün-künə yön qılaram, “ay Tanrı!” – deyib kimisə talayırsa, bunun et-

Qazaxıstanın Qütb ulduzu - Abay

diyi diləyin nə layiqi var? Beləsinə adam demək olarmı?!

1896

Otuz beşinci söz

“Məşhər günü Ulu Yaradan xoca, sufi, molla, comərd və seyidləri qatara düzüb imtahan edəcək”, – deyirlər. Molla olanı da, sufi olanı da, comərd olanı da, seyid olanı da... Dünyada iz-zət üçün, hacı kimi hörmət qazanmaq üçün ayrıca sorğu-sual ediləcək; hamıdan soruşulacaq ki, sağlığında hansı xeyirxah əməlləri etmişən? Tannı xeyirxahları bir tərəfə düzəcək, təkə Tanrı rızası və axirətini qazanmaq üçün xidmət edənləri də bir tərəfə.

Sonra da onlara deyəcək: “Sən hiyləgərliklə yaşayıb, xidmət etmişən. Sufi, hacı, molla, mirzə kimi çalışmışsan ki, ancaq özünə hörmət qazanmışsan. İndi bu gəldiyiniz dünyada onlar olmayacaq. Gördüyün xoş günləriniz bitdi. Burada hörmət qazanmaq çətindir, indi bu suallarının cavabını ver. – Sənə mal verdim, ömür verdim, niyə yaşadığın ömür boyu o mal-dövlətin, qarşılığında axirətin düşünmədin, guya dini əldə rəhbər tutub xalqı aldatdın, onların etibarından istifadə edib mal-mülk yiyəsi oldun, yalandan özün üçün o biri dünyaya getmək “savabı”nı qazandı”, – deyə sual edəcək.

Və Yaradan həqiqətən ömrünü onun yoluna həsr edən qullarına isə belə deyəcək: “Siz sadəcə mənə rızamı qazanmaq üçün malınızdan və canınızdan keçdiniz, mən sizdən razı qaldım. Sizə layiq uca meqamlarım var, buyurun, gəlin hüzuruma. Ayrıca, razı olmadığım başqa meqamlarım da var; bu məşhər içində, sizin eməllərinizə, özləri edib bilmədikləri üçün qibte ilə yanaşan, güvənən dostlarınız varsa, onlara dua edə bilərsiniz. Buyurun, cənnətə xoş gəldiniz! Siz burada özünüzdən gözəl dostlarınızı, yaxşıllıq etdiyiniz insanları görecəksiniz. İndi bu dünyada sevinin”.

1896

Otuz altıncı söz

Peyğəmbərimiz Hz. Məhəmməd (s.ə.v) bir hədisi-şərifində belə buyurur: “Mən la həyahun və la imanün ləhu” – yəni ki, “kimin ki, abn yoxdur, onun imanı da yoxdur”. Bizim qazax-lann özünün bu haqda atalar sözü var: “Utanan adamın imanı olar”.

(davamı gələn sayımızda)

Azərbaycan türkcəsinə
uyğunlaşdıran:
**AIDA EYVAZLI
GÖYTÜRK**

dən öyrənməzlər, onlardan görüb-götürməzlər və yaxud da, – bəlkə bu ustanın işindən nəsə öyrəndim, – deyə fikirləşməzlər. Bacardıği iş ilə kifayətlənib, yeniliyi öyrənməz. Bu da qazaxın tən-bəlliyindən və tələbkar olma-dığından irəli gəlir.

İkincisi isə, sənət öyrənmək istəyən adam gərəklərini yorulmasın.

min qapısından yan keçmir. Onun üçün qoca və ya cavan olmağın fərqi yoxdur və gedenin bir daha geri dönməyəcəyi də hamıya bəllidir.

Qazax bu həqiqəti dərin düşüncəsi ilə deyil, ələcsizlikdən anlayır. Qazaxlar deyir ki, Tanrının varlığına şəkk gətirmirik. Hamısı yaradandan Tanrı olduğuna,

yanın kədəri vəd olunan axirət-dəkindən çoxdursa, demək, o qazax müsəlman deyil. Əgər qazax iki seçim qarşısında qalarsa: onlardan biri axirəti üçün, ikincisi isə bu həyatdakı ömrü qazanmaq dırsa, o zaman qazax, mütləq ikincisini götürəcək. Belə fikirləşəcək ki, axirətini üçün düşünməyə hələ vaxt var. Əlbəttə, Tannı beləsini də bağışlayandır;

İstər bu dünyada, istər o biri dünyada əzab çəkmək istəməyən adamın ürəyində iki sevinc, iki həzz, iki qorxu, iki iztirab birdən ola bilməz. Bu hissini hamısının birdən olmağı mümkün deyil. Belə olduqda, unutmayın, kimin ki, könlündə dünyanın həzzi və dünyanın kədəri vəd olunan axirətdəkindən çoxdursa, demək, o qazax müsəlman deyil. Əgər qazax iki seçim qarşısında qalarsa: onlardan biri axirəti üçün, ikincisi isə bu həyatdakı ömrü qazanmaq dırsa, o zaman qazax, mütləq ikincisini götürəcək

Əgər öz əllərinin zəhməti ilə bir-iki baş mal-qara artıra bildilərsə, bundan sonra əlləri işdən soyuyacaq və deyəcəklər ki, bu qazandıgım bəsimdir, artığını istəmirəm.

Üçüncüsü – elə ki, əlindən yaxşı iş çıxan us-taya bir dəfə: “Aferin, sənənin işinə əhsən, sən-dən yoxdur!” – dedimmi və ya “bu nə olan şeydir ki, mənə üçün düzəldə bilməyəsən?” – dedim-mi, həmin dəqiqə usta da şir-nərə dönüb, özündənrazılıq edərək, qoltuqlarının altını şişirdəcək və sevinəcək ki, indi bunların hamısı mənə möhtacdır.

Dördüncüsü isə tanışlıqla bağlıdır. Bəziləri gəlib kiminsə vasitəçiliyi ilə adamlarla dost olur. Sonra şirin dillərinə salıb, xoş sözlər, xoş vədlərlə sənə inandır-ırlar. Onun sözüne inanandan is-təyir ki, bu sifarişçi dostu üçün

onu axirətə apardığına inanır. İnanırlar ki, ölümdən sonra insan həm xeyir, həm də şər əməllərinə görə Tanrı tərəfindən payını ala-caq. Tanrı yaxşı əməlinə görə, əli açıqlığına, mərhəmətinə görə insanı yaxşı ödülləndirir; pis əməlinə görə isə insanı daima günah-ları izləyir.

“Tanrının cəzaları da, yaxşı-lıqları da, insanın əməlindən fərqli olur”, – bizim qazaxlar belə düşünür. “Yaxşıllığa ağılna gəlmə-yən qəder ödü, pisliyə isə ağıla gəlməyəcək qəder cəza verilir”, – deyə xəyal edirlər. Mən isə bu sözlərə inanmıram. Çünki Ulu Yaradandan mərhəmət və cəzasına inandığını deyən adamın, ona inananın ondan qorxmasına nə hacət var? – Bu ikisinə layiq olan yaxşıllıqları elə öz aralarında da axtarıb tapa bilməzlərmi? Əgər ikisi birlikdə bu yaxşıllıqları həya-

halbuki ölüm gələndə həmin bəndə and içəcək ki, o biri dünyanın həzzini yaşadığı dünya ilə dəyi-şərdi. Bundan sonra belə adamın nəyinə inanasan?

İnsan-insanın dostudur. Ona görə ki, doğuluşu, tərbiyəsi, tox-luğu, toyu-düyünü, aclığı, dərdi, qəmi-kədəri, insan bədəninin qu-ruluşu, işığına gəldiyi yol və işığı-na getdiyi yol, iki dünyanın eyni-liyindən xəbər verir. O biri dünyada da belədir: ölüm, gora basdırılmaq, ətini sümükədən ayrılması, məşhərə çəkilməyin hamısı eyni-dir. Necə bilərsən ki, sən beş gün yaşayacaqsan ya daha çox? Büt-ün insanlar bir-birinin qonağıdır. İnsan özü isə bu dünyanın qona-ğıdır. Belə olan halda bir-birinin xətrinə dəymək, incitmək, var-dövlət üçün düşmənçilik etmək, başqasının səadətine həsəd